

Peripetie je naděje

Výrazná postava našeho akademického světa Mikuláš Bek působil jako vysokoškolský učitel na univerzitách v Praze, Olomouci a Brně. Později byl prorektorem, následně rektorem Masarykovy univerzity, jímž je dosud. Nyní kandiduje do Senátu.

* V jaké životní fázi jsem vás zastihla?

Já vlastně dosud nevnímám svůj život jako „etapový závod“, který by měl jasné členění na jednotlivé fáze. Spíš se mi zdálo, že se jednotlivé vrstvy - osobní, rodinný či profesní život - časově skládají přes sebe bez vzájemné synchronizace. Až teď se mi stalo, že se prakticky v jednom okamžiku ve všech těch vrstvách potkaly konec a nový začátek. Takže asi i pro životní příběhy platí členění, které známe z divadla, kdy po expozici přichází kolize, po ní krize a po krizi peripetie jako obrat a otevření řešení. A nakonec katastrofa, anebo happy end. Touto divadelní terminologií řečeno, zažívám nikoliv krizi, ale peripetii středního věku. Peripetie je naděje. Tak věřím, že to neskončí katastrofou, ale happy endem, kterému se v opeře říká italsky lieto fine...

* Kandidujete do Senátu, rozhodl jste se tedy vstoupit do politického života. Co vás k takovému rozhodnutí vedlo?

Je to rozhodnutí, které dozrávalo velmi zvolna. Kdysi, v roce 1987, jsem přistoupil na kompromis, za který jsem si pak uložil dlouhou karanténu. Po dokončení studia hudební vědy v Brně jsem chtěl pokračovat ve studiu doktorském, kterému se tehdy říkalo aspirantura. Počet míst byl striktně regulován a v mém oboru nešlo pokračovat v Brně, nebylo tam přiděleno žádné místo. Kromě brněnské univerzity můj obor fungoval ještě v Akademii věd v Praze, ale tam byl zástupcem ředitele ústavu můj otec a já nechtěl být na jeho pracovišti. Vždy jsem si jako student zakládal na tom, že za mě mluví výsledky, ne rodinné vazby. Poslední možností byla Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, tehdejší vedoucí katedry ovšem trvala na tom, že do aspirantury přijme jen straníky. Nakonec jsem se tehdy rozhodl „upsat ďáblu“ a stal se v roce 1988 kandidátem členství ve straně, abych pokračoval ve studiu. Sedmnáctého listopadu 1989 jsem se zúčastnil demonstrace na Národní třídě, o dva dny později spoluzakládal stávkový výbor na fakultě a radoval se z toho, že podobné kádrové podmínky pro studium už snad u nás nikdy platit nebudou. Na rozdíl od řady svých přátel ze stávkového výboru, kteří pak zamířili do politiky či veřejných funkcí, jsem se naplno věnoval svému univerzitnímu oboru, kvůli kterému jsem kompromis udělal. A vůbec jsem dalších dvacet let nepomýšlel na jakékoliv politické angažmá. Postupně jsem se stal vedoucím katedry, prorektorem a nakonec rektorem. Vždy jsem považoval za důležité hájit zájmy a autonomii vysokých škol, právě proto, že jsem v minulém režimu zažil politické zásahy do akademických svobod. A to mě vlastně přivedlo do kontaktu s politickou sférou - ať již šlo o spor s prezidentem o předvolební vystupování politiků na akademické půdě, hájení oprávněných požadavků na financování vysokých škol nebo přípravu novely vysokoškolského zákona. A postupně mě řada přátel i neznámých lidí začala vyzývat, abych nehájil jen zájmy vysokých škol, ale také širší zájmy liberální části české veřejnosti. Některé politické strany mi také začaly před volbami nabízet místa na kandidátkách nebo případné ministerské působení. Já ale odmítal. Teprve výsledek posledních parlamentních voleb, ve kterých prozápadní a jasné demokratické politické strany prohrály, mě přivedl ke změně názoru. Případné senátní působení je nyní také slučitelné s tím, že bych řádně dokončil svůj rektorský mandát, který končí v srpnu roku 2019. Na rozdíl od Poslanecké sněmovny je senátní působení mnohem snáze možné kombinovat s profesí - mezi senátory je řada primátorů, starostů či podobně exponovaných lidí. V mém případě by časový překryv funkcí byl jen o málo delší než půl roku. A doufám, že ta téměř třicetiletá karanténa od mého politického kompromisu je dostatečná. Vlastně si někdy kladu otázku, jestli bych později dokázal tak razantně zastupovat zájmy své obce, kdybych jednou v minulosti neudělal chybu a nevěděl, jaká je cena špatného kompromisu.

* Víte, do jakého poměrně nelichotivého stavu české politiky a veřejného života jdete?

V posledních letech jsme nepochybně zažili hlubokou krizi polistopadového režimu. Všechny předchozí chyby, arogance moci, shovívavost ke korupci či naivní víra v rychlost dohánění Západu nás dostihly po ekonomické krizi na konci první dekády tisíciletí. A mnoho z těch, kteří politické angažmá přijali hned po listopadu, je prostě unaveno, opotřebováno či přímo vyčerpáno. Já měl opravdu dvacet pět let pocit, že jiní mohou hájit mé politické zájmy a svobody lépe, než bych to mohl dělat já. A teď, vcelku náhle, mám pocit, že jsem úplně u zdi a není kam couvat a nikdo už nestojí přede mnou, aby mne zastupoval. Už se musím hájit sám. A zdá se mi, že takový postoj zaujalo více lidí, kterých si vážím, byť můžeme mít v řadě detailů odlišné politické názory. Vstup Petra Fialy do politiky před pěti lety, nedávné politické angažmá Jiřího Drahoše, Marka Hilšera nebo Michala Horáčka mají podle mého názoru společného jmenovatele. Lidé, kteří si váží demokratických svobod, ale od listopadu 1989 se věnovali své profesi či podnikání, teď vědí, že už není kam ustupovat, pokud nemáme ztratit vše, na čem nám v politice záleží. Silícím protivníkem je populismus ve svých různých variantách. Naštěstí u nás není tak rozšířen fašizující nacionalismus, ale i tak je vážnou hrozbou snaha nahradit demokratický systém vyvažování moci a obrany individuální svobody „manažerským řízením státu“ nebo tím, co jsem jednou nazval „diktaturou referend“. Podle mého soudu máme možná poslední příležitost přesvědčit veřejnost o tom, že liberální demokracie je, při všech svých náchylnostech ke zneužití korupčníky či jinými šejdíři, nejlepším způsobem, jak společně pečovat o naše individuální štěstí, i když si pod „štěstím“ představujeme každý něco jiného. Pokud většinu veřejnosti nepřesvědčíme, pak se může stát to, co se děje v Polsku nebo Maďarsku, kde ústavní změny postihují základní parametry politické soutěže. Takže věřím, že tak jako v mém osobním případě jsme dnes přešli ze stavu krize k peripetii, a ukáže se, zda bude následovat šťastný konec nebo katastrofa.

* Docela často se stávalo, že různí uchazeči o politické posty slibovali i to, co nebylo v jejich kompetenci ani možnostech. Co nabízíte vy?

Je třeba začít od toho, jaká je role Senátu v našem ústavním pořádku. Senát je především vyvažující pojistkou či obranou před extrémními výkyvy legislativy. Není místem, kde by se aktivně formulovala politika, ta se dělá v Poslanecké sněmovně a ve vládě. Přesto naprostá většina kandidátů do Senátu často slibuje věci, které splnit nemohou, ale znějí dobře jako hesla politického marketingu. To dělat rozhodně ne chci. Jsem si dobře vědom toho, jak složité je to, aby osamocený senátor prosadil byť jen novelu zákona, neboť, na rozdíl od poslance, nemá individuální zákonodárnou iniciativu. Senátor musí nejprve přesvědčit většinu Senátu a senátní návrh zákona pak putuje do Sněmovny. Zároveň musím říci, že by mě jako senátorovi nestačila role pouhého kontrolora či strážce Ústavy, jakkoliv je to důležité a považuji to za svůj primární cíl. Proto jsem vyjednával o širší politické podpoře své kandidatury koalicí politických stran a dohodl se na případné spolupráci s poslaneckými kluby těchto stran ve Sněmovně tak, že bych se podílel na některých zákonodárných iniciativách, které by předkládali koaliční poslanci. Proto si dovoluji ve svém programu otevírat i témata, která překračují reálné kompetence senátora. Také bych chtěl využít mnohem více expertizy akademických pracovišť, univerzit či výzkumných ústavů, neboť věřím, že politika se má zakládat na faktech, nejen na datech o náladách voličů z výzkumů veřejného mínění. Kromě obhajoby demokratické ústavy bych se chtěl věnovat na prvním místě oblasti vzdělávání, kde jsem přesvědčen o potřebě změn zejména na středním stupni. Potřebujeme atraktivnější typ střední školy, která by umožňovala získávat jak všeobecné, tak profesní vzdělání ve spolupráci se zaměstnavateli. Druhé téma, kterému bych se rád věnoval, souvisí jak s mojí osobní zkušeností v rodině, tak se zkušeností na univerzitě. Jde o oblast péče o seniory, v níž by podle mého návrhu měli převzít mnohem významnější roli zaměstnavatelé a měli by tak pomoci státu s řešením krizové situace. Cestu vidím v tom, že by zaměstnanecké benefity mohly kromě stravenek či poukázek na plavání zahrnovat také příspěvky na sociální péči o bývalé zaměstnance v důchodu. Velcí zaměstnavatelé by také mohli zřizovat pro bývalé zaměstnance vlastní domovy pro seniory s různými typy služeb. Myslím si, že kromě školek pro děti zaměstnanců je načas starat se také o bývalé zaměstnance. A je to důležitější než ty slavné stravenky. A pak mám ještě dvě témata, na kterých pracuji s okruhem svých expertů. Je to problém sucha, na jižní Moravě zvláště palčivý, a digitalizace veřejné správy, zejména ve zdravotnictví. Ve všech těchto čtyřech

oblastech bych využíval obrovského potenciálu odborníků, kteří kolem mě jsou a jejich znalosti přitom dnes nejsou politiky dostatečně využívány.

* V souvislosti s nemocí mé maminky jsem se snažila dopídit toho, jaké jsou možnosti pro nemocné seniory, aniž by to finančně zruinovalo celou rodinu. Líbí se mi váš návrh pomoci, ale je vůbec proveditelný?

Proveditelný samozřejmě je jen v případě, že se mi podaří spolupracovat na tomto řešení s dalšími senátory a poslanci, a to vlastně napříč politickým spektrem. Ale to je něco, v čem jsem z univerzity trénovaný a nebojím se toho. Úlohou rektora je hledat společného jmenovatele různorodých zájmů. Zapojení zaměstnavatelů do péče o seniory není podle mě kontroverzní ideologické téma, věřím, že pro něj lze získat pravici i sociální demokraty.

* Masarykova univerzita z řad svých rektorů (vašich předchůdců profesorů **Zlatušky** a Fialy) generuje politiky. V jakém stavu je teď po vaší éře?

Ještě mi zbývá rok rektorování, takže je možná brzy na bilanci. Ale již teď je jasné, že jsem měl za úkol vést univerzitu převážně v době dlouhé rozpočtové stagnace českého vysokého školství, zlepšení nastalo poprvé až letos. Proto jsme se snažili soustředit na kvalitu vzdělání, zejména jsme na univerzitě razantně snižovali počty studentů a současně usilovali o kvalitní vědu, financovanou z významné části z prestižních evropských projektů. Také jsme univerzitu otevřeli zahraničním spolupracovníkům, což je nezbytnou podmínkou překonání českého provincialismu ve vědě. Myslím, že se to daří, jsme jednou z mála českých univerzit, která zlepšuje své postavení v mezinárodních žebříčcích a výrazně posiluje svoji reputaci na mezinárodní scéně.

* V médiích jsem zaznamenala konflikt mezi vámi a panem prezidentem, který vyústil ve vaše nepozvání na Hrad. A vaši kolegové rektori na protest proti vašemu nepozvání odmítli svoji účast. Jak jste vnímal tento solidární krok?

Velmi si té solidarity vážím a vím, že soudržnost akademické obce je nesmírně důležitá pro prosazování dlouhodobých zájmů v oblasti vzdělávání. Bez této solidarity by řada politiků dala ráda přednost krátkodobým populistickým opatřením před investováním do budoucnosti. Univerzity, aby mohly dobře plnit svoji funkci a poskytovat budoucím studentům kvalitní vzdělání, potřebují stabilní a dostatečné financování a nezávislost na politickém zasahování do jejich vnitřních věcí.

* Vaši kandidaturu do Senátu podpořilo v Brně hned několik stran. Jak složitá byla jednání?

Za jeden z nejdůležitějších cílů svého politického angažmá považuji podporu spolupráce středových a pravicových stran. Jsem přesvědčen, že jen tak se lze bránit současné vlně populismu, zvláště ve volebním systému, který velmi výrazně posiluje strany s nejvyšším ziskem voličských hlasů. Proto jsem rád, že se mi podařilo spojit v Brně ve volební koalici Zelené, STAN, TOP 09 a ODS. Je jasné, že taková koalice může fungovat v senátních volbách, jejím společným jmenovatelem je totiž obrana demokratické ústavy. Ve volbách komunálních nebo sněmovních by takto široká koalice vznikla těžko, ale i tam jsem velkým stoupencem širší spolupráce středopravicových stran.

* Jak vnímáte současnou generaci mladých lidí?

Snažím se nepodlehnout stereotypu, po dle něhož dobře již v minulosti bylo a současnost stojí za málo. Už se to tak říká tisíce let, že zlatý věk je minulostí. Já jsem přesvědčen, že dnešní studenti jsou v lecčem jiní, než jsme byli my, ale ne horší. Mají jiné dovednosti či potřeby, ale nadání je ve společnosti rozloženo stále stejně, alespoň doufám. Mají jinou a delší životní perspektivu, proto dělají některé životní volby později, než tomu bylo před čtyřiceti lety. Možná dozrávají později, ale je mezi nimi stále řada nadšených lidí, kteří se řídí příslovím „Pomož si sám a bude ti pomoheno“. Nespolehají pasivně na to, že do nich škola vědomosti „nalije“, ale jsou učitelům partnery v dialogu, který obohacuje obě strany. Proto rád učím.

* Dávno přestalo být volební klání v naší zemi gentlemské. Jak jste obrněn proti případným útokům na vaši osobu?

Ze svého dosavadního působení jsem už poměrně otužilý, po každém veřejném vystoupení se na mě kromě podpory sesypala i lavina nadávek a sprostých invektiv od stoupců autoritativního pořádku a prezidenta. A také jsem zjistil, jaké to je, když vás v soukromí pronásledují bulvární fotografové a reportéři z mediálního domu protistrany. Moc mě mrzí, že takovým věcem vystavuji své blízké, ale zastrašit se nedám. Vždycky si vzpomenu na své protestantské předky z Vysočiny a nechci se před nimi stydět. Jeden špatný kompromis v životě stačil.

* Co byste naší společnosti popřál?

Vlastně znovu to, co jsem říkal na demonstraci 28. října 2016 na Staroměstském náměstí. Politiky, kteří nám budou pomáhat být společně lepší, než jsme sami jako jednotlivci. Kteří budou rozhodní, i kdyby měli pochybnosti, velkorysí, i když by byli jako většina z nás ješitní, a odvážní, i kdyby měli strach.

Vlastně si někdy kladu otázku, jestli bych později dokázal tak razantně zastupovat zájmy své obce, kdybych jednou v minulosti neudělal chybu a nevěděl, jaká je cena špatného kompromisu. Kromě obhajoby demokratické ústavy bych se chtěl věnovat na prvním místě oblasti vzdělávání, kde jsem přesvědčen o potřebě změn zejména na středním stupni. MIKULÁŠ BEK Narodil se v roce 1964 ve Štern berku. Vystudoval hudební vědu na Masarykově univerzitě v Brně a Karlově univerzitě v Praze. Jako vysokoškolský učitel působil na univerzitách v Praze, Olomouci a Brně. Od roku 2004 byl prorektorem, od roku 2011 je rektorem Masarykovy univerzity. Současně je místopředsdou České konference rektorů pro oblast vzdělávání.

Jsem přesvědčen, že dnešní studenti jsou v lecčem jiní, než jsme byli my, ale ne horší. Mají jiné dovednosti či potřeby, ale nadání je ve společnosti rozloženo stále stejně, alespoň doufám.

Foto autor| FOTO DAVID KONEČNÝ